

In memoriam Jean Belle (1920-2001)

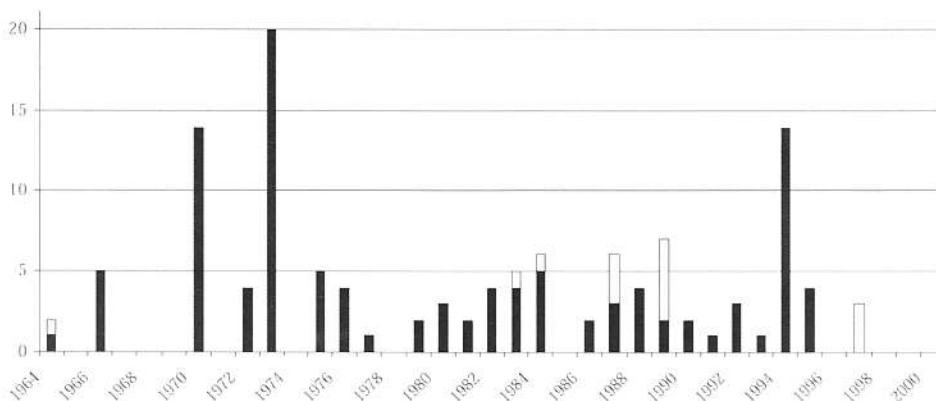
21 augustus jl. is de vermaarde libellenkenner dr. Jean Belle op 80-jarige leeftijd overleden in zijn woonplaats Velp. Na Maus Liefstinck en Dirk Geijskes (beide overleden in 1985), was hij de jongste van de oude generatie Nederlandse odonatologen, die een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de libellentaxonomie in de twintigste eeuw. Jean Belle was een expert op het gebied van de rombouten (*Gomphidae*), met name die van Zuid- en Midden-Amerika.

De eerste keer dat Jean Belle in contact kwam met libellen, was in zijn geboorteland, het toenmalige Nederlands-Indië. Hij werd geboren in Sukabumi op Zuidwest-Java, in een familie die al generaties op Java woonde. Zijn eerste ontmoeting met libellen was overigens niet visueel, maar culinair. Zoals wel gebruikelijk in dit deel van Azië heeft hij in zijn jeugd gefrituurde libellen gegeten.

De basis voor zijn kennis van libellen legde Belle tijdens zijn verblijf in Suriname van 1953 tot 1965. In Paramaribo, waar hij als wiskundeleraar werkte, leerde hij Dirk Geijskes kennen. De grote libellencollectie die deze laatste als directeur van

het Surinaams Museum had verzameld, bracht hem op het idee eveneens libellen te gaan bestuderen. Zowel Geijskes als de Amerikaanse odonatologen waarmee hij correspondeerde, wezen hem op de grote lacune in de kennis van de *Gomphidae* van dat gebied. Zijn verzameltochten zouden hem vooral langs de rivieren en beken in het Surinaamse oerwoud leiden. De reden waarom de *Gomphidae* daar zo'n lastige groep zijn, is omdat ze meestal hoog in de bomen zitten en slechts zelden daadwerkelijk bij het water komen. Dit is ook de reden waarom er vaak maar één of slechts enkele individuen beschikbaar zijn voor het beschrijven van een nieuwe soort. Hoe lastig het is om deze soorten in het oerwoud te vangen blijkt uit de volgende anekdote: Dirk Geijskes was op een excursie in het regenwoud van Suriname (waar Jean Belle overigens niet bij was). Het lukte hem niet om een bepaalde rombout met zijn net te vangen. Daarop verloor Geijskes zijn geduld, pakte zijn geweer en schoot op de libel. Hij raakte het dier, maar schoot hem in tweeën: het achterlijf dwarrelde naar beneden, de rest vloog door...

Vanaf 1963 publiceerde Jean Belle over libellen. Een belangrijk begin was zijn proefschrift in 1970: "Studies on South American *Gomphidae* (Odonata) with special reference to the species from Suri-

Figuur 1

Het aantal nieuwe libellensoorten beschreven door Jean Belle per jaar van publicatie, volgens de op internet gepubliceerde wereldlijst

van Martin Schorr, Martin Lindeboom & Dennis Paulson (2001; <http://www.ups.edu/biology/museum/worldodonates.html>). Zwart: *Gomphidae*, grijs: overige families.

Figuur 2
Jean Belle op 71 jarige leeftijd, net geridderd in Vellereille-les-Brayeux te België (20 september 1992).

nam". Hierin beschrijft hij veertien nieuwe soorten. Dit proefschrift zou de basis gaan vormen voor de beschrijving van 110 nieuwe soorten (tien procent van de nu bekende soorten van deze familie!) en negen nieuwe genera van deze familie die Jean Belle aan de wetenschap heeft bijgedragen. Maar ook uit andere families (Lestidae, Aeshnidae en Libellulidae) beschreef hij veertien nieuwe soorten en één nieuw genus (figuur 1). Van al deze soorten zijn momenteel zes rombouts en één pantserjuffer gesynonymiseerd. De door hem bijeengebrachte libellencollectie bevindt zich nu in het Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis in Leiden. Er is één libellensoort naar Belle vernoemd: *Progomphus bellei* Knopf & Tennessen, 1980.

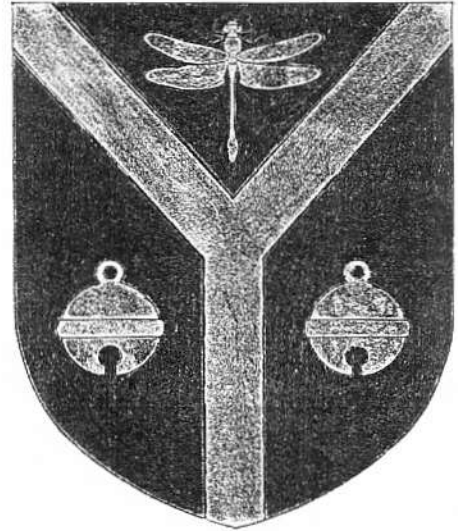
Belle heeft ook over West-Europese libellen gepubliceerd (zie de bijgevoegde bibliografie). Van zijn publicaties over Nederland is met name een artikel uit 1972 interessant. Hierin bespreekt hij zijn vangsten

uit de periode 1966-1971, de jaren dat hij net terug was uit Suriname. Er wordt bijvoorbeeld melding gemaakt een populatie van de Gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*) in een zijbeekje van de Dommel aan de zuidkant van de Malpie (die daarna verdwenen is) en van een zwerfende Hoogveenglanslibel (*Somatochlora arctica*) bij het Melickerven in de Meinweg. Na 1979 schreef Belle verder verschillende korte stukken over Spanje, Frankrijk, de Britse Kanaaleilanden, de Kanarische Eilanden en de Azoren. Het betrof bijvoorbeeld nieuwe soorten of herontdekkingen voor een bepaald land. Zo ontdekte hij in Spanje in 1984 de Afrikaanse oeverlibelsoort *Orthetrum trinacria* en in 1985 de Beekrombout (*Gomphus vulgatissimus*). Verder komt ook de publicatie over de sensationele ontdekking van de eerste Amerikaanse soort aan onze zijde van de Atlantische Oceaan van zijn hand. Dit was de vondst van de grasjuffer *Ischnura hastata* op de Azoren, waarover hij in 1990 samen met Jan van Tol publiceerde. Het tweede unieke aspect van de vondst op de Azoren was dat alleen maar vrouwtjes waren gevonden. Hierdoor ontstond het vermoeden dat deze soort zich daar uitsluitend parthenogenetisch voortplantte. Het gegeven dat onbevuchte eitjes zich kunnen ontwikkelen, maar enkel tot vrouwelijke individuen, was bij libellen nog niet bekend. Dat er bij deze populatie inderdaad sprake is van parthenogenese, is zeer recent bevestigd door Alfonso Cordero, die daarover afgelopen zomer (2001) een voordracht hield op het internationale odonatologische symposium in Zweden. De dieren zijn besmet met een bacterie, die bij tal van andere ongewervelde dieren parthenogenese veroorzaakt. Ondanks zijn hoge leeftijd en het feit dat hij de laatste jaren een aantal keren aan zijn hart was geopereerd, ging Belle nog steeds op verre reizen. Daarover publiceerde hij ook steeds. Verder had hij het afgelopen jaar besloten een voorlopige lijst van de libellen van Suriname te publiceren. De drukproeven hiervan heeft hij helaas net niet meer kunnen zien.

Jean Belle was Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Verder had hij een binding met het Noord-Franse Bailleul (figuur 2), dat 25 km ten westen van Rijssel (Lille) ligt. De stad Bailleul heette vroeger "Belle", al was het niet de plaats waar zijn familie oorspronkelijk vandaan kwam. Hij had zijn eigen familiewapen: daarin zaten behalve twee "bellen", ook een libel (figuur 3).

Slechts enkele Nederlandse odonatologen kenden Jean Belle persoonlijk. Dit kwam omdat hij zelden, alleen in de jaren zeventig een paar keer, libellenstudiedagen bezocht. Ook internationale symposia en congressen bezocht hij weinig. Toch zal zijn kennis, met name op het gebied van de rombouts van tropisch Amerika, gemist worden.

Marcel Wasscher
Minstraat 15 bis
3582 CA Utrecht

Figuur 3
Het wapen van Jean Belle.

Bibliografie van West-Palearctische literatuur gepubliceerd door Jean Belle (samengesteld door J. van Tol)

BELLE, J., 1971. De libellenpopulatie van een bijzondere biotoop (Odonata). *Entomologische Berichten* 31: 140-142.

BELLE, J., 1972. Een opmerking over het gedrag van *Enallagma cyathigerum* (Charp.) bij het eierleggen (Odonata). *Entomologische Berichten* 32: 39.

BELLE, J., 1972. Nederlandse Odonata verzameld in de afgelopen vijf jaren (1966-1971). *Entomologische Berichten* 32: 105-111.

BELLE, J., 1978. Book review. The Dragonflies of Great Britain and Ireland, by Cyril O. Hammond. *Notulae Odonatologicae* 1: 31.

BELLE, J., 1979. *Ischnura graellsii* Rambur on wings in southern Spain in March (Zygoptera: Coenagrionidae). *Notulae Odonatologicae* 1: 46.

BELLE, J., 1979. Dragonflies collected in southern Spain in March. *Notulae Odonatologicae* 1: 71.

BELLE, J., 1980. Survey of the dragonfly fauna of the Sarnian Islands. Report and Transactions La Société Guernesaise 20 (1979): 465-481.

BELLE, J., 1981. The dragonflies (Odonata) of the Isle of Alderney. Alderney Society, Alderney: 1-8.

BELLE, J., 1981. Addition to the list of dragonflies from Alderney. Alderney Society, Alderney: 1.

BELLE, J., 1982. Odonata collected in the Canary Islands. *Entomologische Berichten* 42: 75-77.

BELLE, J., 1982. Suggestions for the correct use of the term exuvia. *Selysia* 11: 31.

BELLE, J., 1983. Some interesting Odonata Anisoptera from the Tarn, France. *Entomologische Berichten* 43: 93-95.

BELLE, J., 1984. *Orthetrum trinacria* (Selys) new to the fauna of Spain, with records of three other Afrotropical Odonata Anisoptera. *Entomologische Berichten* 44: 79-80.

BELLE, J., 1985. *Gomphus vulgatissimus* (Linnaeus) new to the fauna of Spain, with records of other interesting Odonata Anisoptera. *Entomologische Berichten* 45: 14-15.

BELLE, J., 1986. Waarnemingen van *Ischnura elegans* (Van der Linden, 1820) op de Zeeuwse eilanden (Odonata: Coenagrionidae). *Entomologische Berichten* 46: 35.

BELLE, J., 1986. *Epitheca bimaculata* (Charp.) rediscovered in France (Les Mazures). *Selysia* 15: 13-14.

BELLE, J. & J. VAN TOL, 1990. *Anomalagrion hastatum* (Say), an American damselfly indigenous to the Azores (Odonata, Coenagrionidae). *Tijdschrift voor Entomologie* 133: 143-147.

BELLE, J., 1992. The Odonata of the Azores. *Entomologische Berichten* 52: 63-65.